

**VI VIL UDFORDRE  
FØDEVARESYSTEMET MED  
VILD GRØN ENERGI**



**FREJ 2030**

# Tænk tanken Frej Fødevarebranchens forandringsværksted

**Januar 2025**

Strategi 2025-2030

Vartov, Farvergade 27  
1463 København

Strategien kan læses og  
hentes på [taenk-frej.dk](http://taenk-frej.dk)

Layout af  
Maj Iversen Grafisk Studio

frej



# Indhold

Mission og vision _____	4
Forord _____	6
Frejs motor _____	8
Målgrupper _____	11
Strategiske indsatsområder _____	15
Succeser og udfordringer _____	18
Frejs fremtidsvision _____	20
Frejs ledestjerner _____	28

## Mission

Frej bygger bro og motiverer til grøn forandring fra mark til måltid hos aktører og mellem generationer.

## Vision

Frej arbejder for et nyt grønt fødevarer system, der respekterer planetens grænser.





# De værdier, der kendetegner os

Vilde, handlekraftige,  
brobyggende.

Fødevarsystemet omfatter hele rejsen fra  
landbrugsmarken til forbrugernes tallerken.

# Forord

Kloden drukner og tørster på samme tid. Vi overskrider flere og flere af planetens grænser. Det landbrug, vi har, giver ikke nok plads til natur og biodiversitet, presser dyrevelfærden, står for en tredjedel af verdens klimaudledninger og udleder kvælstof og pesticider til jord og hav.

Det gælder også det danske landbrug. Og det skal der laves om på. Som det første land i verden indfører vi en klimaafgift på landbruget. Det nye danmarkskort vil tage hver 7. mark ud af drift. Store fødevarer virksomheder har taget skeen i den anden hånd og lavet klimastrategier.

Forandringerne sker, men omstillingen af vores fødevarer system er stadig et af de områder, der splitter os mest. Forbrugerne peger på, at produktionen bør forandre sig, og produktionen peger tilbage på forbrugerne. Den totale forandring er svær! Landbrug er kultur og tradition, mad er frihed og følelser.

Frejs mål er, at alle fødevarer virksomheder – fra landmænd til kæmpekoncerner – forandrer sig i respekt for planetens grænser. Og at unge forstår, at de kan skabe forandring, når de ved, hvad det kræver at få fyldt middagstallerkenen uden at lave overtræk på klodens konto.

## Der er brug for Frej

Fødevarer sektoren og landbruget ønsker at vide, hvor ungdommen står. Og mange unge danskere ved ikke, hvor meget deres madvalg presser klodens ressourcer.

Frej har en særlig rolle her: At bringe by og ungdom ind i et erhverv, der har udfordringer med omstilling, image og med at få nye kloge hænder.

Bæredygtighed er blevet en dagsorden, der er allestedsnærværende. Mange andre organisationer og forandringsbureauer stiller også skarpt på landbruget, klimapåvirkningen fra vores mad og på unge. Og den dagsorden må ikke miste fremdriften.



Frej anerkender den samme brændende platform. At der kræves en endnu større motor. Og vi ønsker at udvikle os *sammen* med sektoren og bidrage gennem vores partnerskaber, hvor vi sparrer med virksomheder om, hvor skoen trykker, så de kan blive bæredygtige. Sådan har vi sat gang i forandringer steder, hvor der før blev tøvet. For den skal ske hurtigere. Vi vil bidrage med vores måde at nuancere og forholde os til dilemmaer med vores vilde grønne energi, men samtidig kun repræsentere klodens interesser. Det gør os uafhængige og handlekraftige – i stand til at samle yderpunkterne.

Med nye kræfter i bestyrelsen, en stærk leder- og medarbejdergruppe og strategien på plads, er Frej klar til større, dybdegående og langvarige projekter på tværs af fødevareræddikæden. På tværs af generationer. Og på tværs af uenigheder.

**‘Vi vil udfordre fødevareræddikæden med vild grøn energi’** er vores 2030-plan, der viser, hvilken forandring, vi kan blive i stand til at skabe over de næste fem år. Strategien udstikker de sigtelinjer og indsatser, der skal til for at fremtidssikre organisationen og være i stand til varigt at påvirke forandring i fødevareræddikæden. Den bygger videre på otte år med Frej som en central og relevant forandringsagent for et mere bæredygtigt Fødevareræddik Danmark. Strategien er udarbejdet med input fra Frejs medarbejdere, frivillige, advisory board, partnere og er vedtaget af Frejs bestyrelse.

Rigtig god læselyst!



**Marie-Louise Boisen Lendal**  
Direktør



**Olav Hesseldahl**  
Bestyrelsesformand

# Frejs motor

De sidste otte år har Frej bidraget til, og haft succes med, at få fødevarer-sektoren til at sætte konkrete klimamål. Vi har været inde i maskinrummet og foreslået incitamentsstrukturer, der giver landmænd merindtjening for bæredygtige indsatser. Vi har sat plantebaserede fødevarer højt på den politiske agenda og hos virksomhederne som en indlysende løsning.

Frej ønsker at samle os om de områder, der splitter os mest i forhold til at skabe bæredygtig forandring i madlandskabet. Det er en stor opgave. Og det kræver **vild grøn energi**. Men hvad er det? Det er det, der sker i et rum, når vi har stillet de store spørgsmål. Spørgsmål om, hvorfor mælkeindustrien rækker tunge af plantedrikke (nu har de selv investeret!). Spørgsmål om, hvor mange i en gymnasieklasse ved, hvor meget regnskov fødevarerindustrien rydder (nu vender de chokoladebaren om, før de køber!). Og når vi går til den grønne omstilling med håb og ikke angst. Vi vil tilbyde et stærkt *call to action*, især for unge: Fremtidens fødevarer-producenter og måltidsspisere.

Vi vil gøre mere af det, vi er bedst til. Det er os, der skal komme med de nyskabende koncepter. Vi skal opsamle og omsætte viden med den vilde grønne energi, der skal til for at slå hul på barriererne. Vores faglighed findes i vores forandringsmetode – i nuanceret dialog på tværs af aktører med forskellige interesser i og uden for sektoren. Vi er stærkest, når vi bringer viden og grønne holdninger i spil fra unge til virksomheder og omvendt.

Frej vil inden for døren, vi vil forsøge at motivere selv den sorteste producent eller forbruger. Vi står ikke på sidelinjen og udkammer. For de har muligheden for at gøre den største forskel.

Derfor ser vi Frej som et **forandringsværksted**. Vi har en vision om et bæredygtigt fødevarer-system, der respekterer planetens grænser. Men det er ikke os, der kan skabe det. Vores opgave er at tappe ind i menneskers virkelighed – hvad enten de er landmænd, studerende, forbrugere eller politikere – og skabe både små og systemiske forandringer.



Målet er, at alle fødevarevirksomheder – fra landmænd til kæmpekoncerner – forandrer sig i respekt for planetens grænser. Og at unge har forståelse for, at de kan skabe forandring ved at insistere på et fødevarerforbrug, der følger kostrådene, og ved at engagere sig i fødevarerektorens grønne omstilling. Men vigtigst af alt: At de to grupper og alle andre mødes i hinandens uenigheder og motiveres, når fælles fodslag findes.

Landmænd og fødevarereproducenter læser ikke de samme nyheder, som bæredygtighedspionererne gør. Industrien forholder sig til i dag og ikke i morgen. De mødes ikke og lever i adskilte bobler. I Frej sprænger vi disse bobler og tilføjer altid den grønne note.

Forandringsmetoden tager udgangspunkt i *Critical Utopian Action Research*, en metode, der bygger på, at man gennem dialog, praksis og anerkendelse af deltagere/borgere/interessenter får mulighed for at indsamle mest mulig viden og forståelse af en problemstilling – samt de bedst mulige løsningsforslag, som sikrer, at aktørerne kan handle.

## Frejs opgave er

- at fremme demokratisk dialog om udfordringer og løsninger mellem aktører i Danmark – fra landmænd og NGO'er til forskere, industri og beslutningstagere – for at bygge bro mellem forskellige holdninger.
- at være helt på det rene med, hvad unge mener og ved om fødevarerbranchen – og tage de inputs med derhen, hvor der kan ageres på dem.
- at forblive den udfordrende stemme, der sidder med om rundbordet og blander kortene i en konservativ fødevarerbranche.
- at formidle en verden af abstrakte og tekniske fødevarertermer på en engagerende og fremsynet måde.

Vi udfordrer aktører til at sætte mål og komme med anbefalinger til at reducere deres udledninger eller investere i egne og andres bæredygtige løsninger. Derfor skal vi også måle effekten af vores forandring – om vores grønne bidrag giver den fornødne vitaminindsprøjtning.



## Strategien for 2030

Frem mod 2030 har Frej identificeret to indsatser, der er afgørende for vores mission: **Vi Nytænker** og **Vi Gror**. De skal fungere som en rettesnor for, hvad vi engagerer os i og hvordan. Indsatsområderne bidrager til at skabe den nødvendige handling, som sikrer et fødevarer system, der respekterer planetens grænser.

Vi genbesøger og evaluerer indsatserne løbende for at sikre og tage stilling til retning og resultater.

# Målgrupper

**Vi vil opkvalificere og engagere unge** ved at fastholde og udvikle Frejs frivillige, sikre engagement på folkemøder og festivaler samt udvikle projekter og materiale, hvor unge møder erhvervet og får forståelse for bæredygtighed i sektoren. Vi har særligt fokus på unge på ungdoms-, erhvervs- og videregående uddannelser eller dem i starten af deres karriere. Til det er vores årlige unge-survey afgørende for at følge viden, holdninger og udvikling om fremtidens forbrugere.



## **Vi vil løfte engagementet hos unge landmænd og fødevarerproducenter:**

Frej formidler viden og sætter den i spil i hele fødevarekæden – fra primærproducenter, især unge landmænd, til detailkæder, fra de små start-ups til de store andels-selskaber, som er nødt til at ændre praksis for at få en fødevarerproduktion indenfor planetens grænser. Fra dem der er langt på bæredygtighedsrejsen og til dem, der skal sætte tempoet op. Det vil vi gøre gennem oplæg, konferencer og løbende dialog om de emner, der splitter os.

**Vi vil påvirke politisk bevidsthed og handling:** På baggrund af vidensarbejde og dialogfora vil vi udarbejde videnspapir og anbefalinger til beslutningstagere og erhvervsliv. Vi skal have tæt kontakt til politiske beslutningstagere og embedsværket og udbrede anbefalinger og viden til dem bl.a. gennem konferencer og løbende møder. Det er dem, der skal handle og sætte rammerne. Vi skal sikre at anbefalingerne kommer ind i det politiske system, og at de inkorporeres.







Frej skal bidrage til, at unge stemmer bliver hørt i et konservativt erhverv – skabe forandring på tværs af generationer – så der også er et landbrug i morgen.





## Et fødevaresystem i forandring

Selvom aktørerne i fødevaresystemet er tæt forbundne og afhængige af hinanden, arbejder de ofte isoleret i siloer. Vi tror på, at nøglen til den nødvendige omstilling er samarbejde og systemforandring, som nedbryder disse barrierer. Vi skaber fælles handling i værdikæden, så vi kan udvikle fremtidens grønne fødevaresystem.





Vi er et godt sted. Men vi kan og skal kunne meget mere i årene, der kommer, hvis vi vil have en fødevareproduktion i front, når det gælder respekt for planetens grænser. En total forandring af fødevareforbruget kræver vild grøn energi. Og samskabelse mellem land, by og generationer.

Det er målet.

*- Marie-Louise Boisen Lendal*





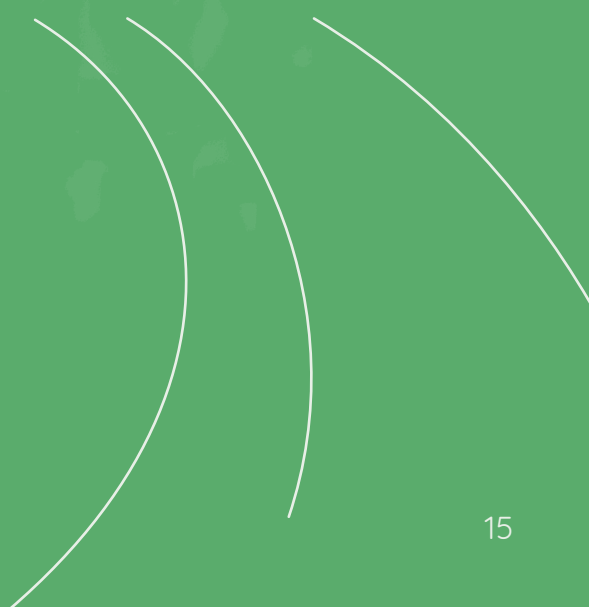
# Strategiske indsatsområder

## **VI NYTÆNKER**

Frej skal skabe dialog på tværs af aktører i fødevarersektoren om de største udfordringer og dilemmaer, opsamle de gode løsninger til noget, man kan handle på – og oversætte denne viden og vilde energi til unge, beslutningstagere og omvendt.

## **VI GROR**

Frej skal udvikle sig til en robust organisation for at imødekomme den brændende platform og den energi, grøn forandring fortsat kræver.



# VI NYTÆNKER

## Forandring via dialog, dilemma og vild energi

Frejs styrke ligger i vores forandringsmetode. Vi skaber dialog på tværs af aktører i fødevarerektoren om de største udfordringer og løsninger.

Vi oversætter viden sammen med interessenter om bæredygtige løsninger og udvikling af fødevarerektoren og omsætter dem til anbefalinger, som politikere, erhverv samt du og jeg kan gøre til handling.

**Surveyundersøgelser:** Vi vil lave en årlig repræsentativ undersøgelse af unges holdninger til fødevarerektoren. Dette er vigtigt, så vi kan udbrede den viden til virksomheder, beslutningstagere og medier. De skal være klar til at kunne agere efter den nye generation, der kommer til. Derudover vil vi lave en surveyundersøgelse om de vigtigste holdninger blandt aktører til vigtige emner i fødevarerektoren. Så vi ved, hvor uenighederne er størst, og vi kan tage fat i de mest presserende emner. **Surveyundersøgelserne skal have systematisk opfølgning og bruges til at perspektivere Frejs indsatser.**

**Dialogfora:** Vi vil samle aktører på tværs lige fra fødevarereproducenter, NGO'er, beslutningstagere og til forskere for at skabe dialog og vidensdeling om de emner, der splitter os. **Vi vil holde minimum tre om året - og opsøge og inddrage helt nye stemmer i fødevarerebatten**, der er kendt for at have få, fremtrædende karakterer - alle kender alle.

**Netværk og partnerskaber:** Vi vil sikre udvikling af Frejs partnerskabsmodel. Vi ønsker, at flere partnere kommer til og dialogen med dem og værdien for dem øges - og at vi kan klæde dem på med unges viden og holdning. **Der skal etableres og udvikles konkrete forpligtende partnerskaber** såsom Bælgfrugtpartnerskabet og Fremtidens Landbrugsnetværk.

**Nærværende samtaler:** Vi vil holde oplæg fra Hanstholm til Helsingør. På folkemøder, festivaler, gymnasier, højskoler, erhvervsskoler og universiteter samt engagere vores målgrupper på sociale medier.



# VI GROR

## En robust organisation

For at Frej kan lykkes endnu bedre med flere indsatser, skal vi have den organisatoriske robusthed, der gør os i stand til at kunne agere og fokusere på de aktiviteter, hvor vi gør en bæredygtig forskel. Derfor vil vi også fortsat udvikle nye talenter, der hos os bliver vidende og engagerede i en videre karriere i fødevarerbranchen. Det er indsatser, der er svære at få dækket alene gennem projektbevillinger. Der er brug for grundfinansiering.

**Opkvalificering og pleje af medarbejdere og ledelse** gennem kurser, ekskursioner og udviklingsdage samt dækning af lønudgifter og faciliteter.

**Frie midler** til at gøre noget vildt. F.eks. en konference eller udstilling om vores årlige unge-survey.

**Interessentanalyse**, der giver et billede af, hvor Frej står i forhold til omverdenen.

**Effektmåling** af Frejs forandringsarbejde og evaluering af vores indsatser.



# Succeskriterier

Vi har sat nye stemmer i spil i fødevarerektoren.

Vi har udviklet et stærkt partnerskabskoncept, der forpligter og styrker grøn udvikling.

Vi har tæt kontakt med og engageret unge og visionære landmænd.

Vi har sikret kræfter til at agere på problemer eller temaer, der rækker ud over de danske grænser.

Vi har afholdt minimum 3 dialogfora om året med aktører på tværs af holdninger.

Vi er blevet bedre til at effektmåle - både kvalitativt og kvantitativt.

Vi har lanceret en stor, årlig survey om unges holdninger til fødevarerektoren.



# Udfordringerne

- Frejs kernekompetence er at samle aktører om de områder, der splitter os, og skabe nuancer samt rykke aktører i fælles retning. Det kræver frie midler. Små, korte projekter, der kræver hurtig eksekvering, mangler tyngde, opfølgning og vedholdende fokus. Projektbevillinger vil oftest også være inden for områder, der i forvejen er konsensus om, eller som fondene allerede har defineret. Vi skal kunne være proaktive på nye centrale dagsordner.
- Den grønne udvikling sker for langsomt. Der har derfor aldrig været mere brug for dem, som forsøger at samle forskelligheder og finde styrken til bæredygtig forandring. Hver dag skal det gøres klart, at ingen er i mål, men at alle skal være på vej.
- Frej befinder sig i en overgang fra en ung græsrodsbevægelse, drevet af mange frivillige kræfter, til en professionel aktør og organisation finansieret af fonds- og projektmidler. Det er lykkedes at stabilisere Frej, men vi mangler den organisatoriske udbygning og setup til næste fase.
- Frivilligdeltagelsen i Frej er ressource-tung og omskiftelig. De frivillige løfter en kæmpe arbejdsbyrde og har sikret, at Frej har fyldt mere end en beskedent økonomi ellers kan magte. Det er en gruppe, vi stadig skal holde os relevante for.
- Vi brænder meget for vores sag, men må ikke brænde ud. Der er behov for investering i medarbejdernes trivsel. Oftest er midler i vores organisationstype sjældent uddelt til trivsel eller medarbejderudvikling.







# Frejs fremtidsvision

Et nyt grønt fødevarsystem,  
der respekterer planetens grænser

# Maden kommer kloden til undsætning

Når Frej engagerer erhvervet, unge og politikere i at tage ansvar for, hvordan vi producerer og forbruger vores mad, så er det ud fra et meget klart billede af et fødevarer-system, der skal forandres.

For vores nuværende produktion og forbrug af fødevarer tager mere, end kloden kan give. Vi har overskredet 6 ud af 9 af planetens grænser. Landbruget og fødevarerproduktionen har en betydningsfuld rolle i forhold til overtrækket på klodens konto og udleder en tredjedel af verdens klimagasudledninger! Det giver ikke nok plads til natur og biodiversitet, presser dyrevelfærden og sender kvælstof ud i vandmiljøet og pesticider i jorden. Når vi presser planetens grænser, forandrer vi miljøet og økosystemerne drastisk. Alvorlige forandringer vi får svært ved at vende. Men i Frej vil vi forsikre alle om, at vi, udstyret med kniv og gaffel, kan forandre fremtiden.

I Danmark fylder landbruget over halvdelen af vores land, og vores kostvaner belaster kloden markant som ét af de lande, der spiser mest kød. Samtidig bruger vi kun 10 % af vores indtægter på fødevarer, og over halvdelen af os er overvægtige. Vores tallerken er stopfyldt med udfordringer. Men de kan og skal tackles én høst og én bid af gangen – med **vild, grøn energi**.

Frej ser mulighederne, fordi vi er et rigt land med højt vidensniveau, dygtige forskere og innovative virksomheder. Hvis vi samler kræfterne gennem den danske model – et samarbejde mellem politik, NGO'er og erhverv – og bryder de bobler, vi normalt lever i, kan vi skabe et bæredygtigt fødevarer-system, der ikke kun gavner vores planet, men også viser vejen for resten af verden.





# Visionspejlemærker

Med planetens pressede grænser som kompas har Tænk tanken Frej udpeget tre overordnede visioner for vores arbejde:



En landbrugs- og fødevareproduktion, der respekterer planetens grænser.



Et fødevarerforbrug, der respekterer planetens grænser.



Et samfund, der satser på nye fødevarer, forbrugsmønstre og teknologier.

En fremtid, hvor disse tre visioner er ført ud i livet, kræver mod og vilje til at turde se et helt andet fødevarer system for os. Den fremtid tror vi på i Frej!

**Så lad os prøve at forestille os, hvordan den vil kunne se ud i 2050:**



# Frejs første vision



## Danmarks nye landskab

Der er stadig landbrug og fødevarerproduktion i fremtidens Danmark. Men det ser anderledes ud, og det fylder mindre i landskabet. Det er en fortælling om naturens genopblomstring, hvor monokultur er blevet erstattet af farverige marklandskaber. Droner, robotter og nye metoder gør det muligt at dyrke korn, ærter, raps, lollandske rosiner og hestebønner side om side. Mellem stribeafgrøderne er der træer, der gavner truede arter som løbebiller og sanglærker, men også solpaneler, som forsyner os med grøn energi.

Landbrugerne er stadig aktive i landskabet: De er specialister med højteknologiske selvkørende maskiner, der kan luge og gøde hvert enkelt plante med ultrafin præcision. Genteknologi har gjort planterne modstandsdygtige, og derfor sprøjter og gøder vi meget mindre. Landmanden dufter til jorden, mærker, måler og forstår, at jordsundheden er vigtig.

Har vi stadig grise, køer og kyllinger? Ja. Husdyrene har stadig deres plads i det danske landbrug. De

har bare fået mere plads at leve på – og en mindre plads på vores middagstallerken. De fodres ikke med importeret soja, men lever af græsprotein og insektmel, så nu er fødevarerindustrien blevet et lukket kredsløb. De landmænd, der ikke selv holder husdyr, er blevet vores nye naturforvaltere, som holder styr på flokke med heste og kvæg, der afgræsser vilde landskaber.

Der dyrkes kun dyrefoder på de marker, der ikke kan bruges til mad til mennesker, men indgår i sunde sædskifter. Nu bugner markerne af en regnbue af grøntsager, bælgfrugter, nødder og frugttræer. De varmere dage har gjort, at Danmark nu er Europas gigadrivhus og vinproducent med drue- og tomatklaser i titusindvis.

De plantebaserede fødevarer har vist sig som endnu et eksporteventyr. Vi nåede at investere i nye, bæredygtige fødevarerproduktioner i tide. Nu er det Danmark, der producerer og forædler nogle af verdens bedste madvarer.



## Madinnovation vinder terræn

Politikerne øjnede mulighederne. Nu går støttekronerne til de nye, mere bæredygtige fødevarerproduktioner – og både investeringer og reguleringer arbejder i samme retning. Det mest afgørende har været afskaffelsen af EU's landbrugsstøtte. Landbruget står på egne ben.

Fødevarerinnovation og bioteknologi lever nu uden benspænd. Vi har speedet lovgivningen op – nu er EU fælles frontløber og garant for, at du altid kan spise et måltid mad og vide, at det er sundt og sikkert i en verden, hvor det ikke altid er givet. Innovationen og investeringslysten har gjort fødevarersektoren til den nye attraktive arbejdsplads, hvor unge ønsker at være. For hvad kan være mere meningsfuldt, end at arbejde med det vigtigste, vi har – vores mad? Det er high-tech, fermentering, udvikling. Det er svært og spændende og tiltrækker unge hjerner til branchens mange uddannelser.

## Naturens råderet

En gang havde vi opdyrket 60 % af jorden i Danmark. Nu har vi lige fejret 15 år uden iltsvind. Det, der blev kaldt den grønne treparts-aftale, har fået flyvehøjde, og vi har givet det lovede land tilbage til naturen. Nu er sort sol et fænomen, som ikke kun er sønderjyderne forundt, og både storken og kongeørnen yngler over hele landet. Den helt store gevinst for biodiversiteten har været at lade naturen råde på egne præmisser med mennesker som gæster. Nu har vi langt over 10 % strengt beskyttet natur. Også på havet har den blå natur fået plads i maritime nationalparker – fri for bundtrawl og fiskeri.



# Frejs anden vision



## Grøn mad vil spille en stor rolle i vores liv

Hjemme hos Hans og Ulla ville de normalt have serveret culottesteg eller lammekølle på mærkedage. Nu er det håbløst umoderne. I stedet serverer de bygotto, svamperagout og belugabolognese. Nationalretten er stadig stegt flæsk med persillesovs, for det minder os om mormors køkken, men i hverdagen giver vi grøntsagerne den samme kærlighed og tilsmagning som culottestegen fik tidligere. Og det er ikke noget, vi undrer os over. Bollen med ost er endda nogle gange serveret helt uden mælk fra en ko.

Tallerkenens tredeling – kød, kulhydrat og grønt – findes ikke mere. Grænserne er udvisket og balancerne ændret. Vi spiser kød, men mindre af det, næsten det halve af det, vi plejede. De firbenede dyr er ikke længere en massevare, der giver fyld. Stjernen i hverdagens køkken, kødsovsen eller lasagnen, er ikke længere hakkekød. Det er alle mulige andre typer af planteproteiner.

Til gengæld er der andet, vi spiser meget mere af: bælgfrugter! Danskerne er nu nået op på de anbefalede 100 daglige gram. Fortidens slagtere er nu planteconnoisseurs og dem, der får

smagsløgene til at synge. For smagen er stadig det vigtigste fyrtårn for vores gastronomiske forvandling.

I Danmark dyrker vi nu også havet for at få flere, sunde fødevarer – uden at begå de samme fejl som vi har gjort på land. Balancen er tilbage under havets overflade. Tunfisk hopper igen uden for Kronborg i tusindvis, men havets store dyr lader vi passe sig selv. Havets små dyr derimod – muslinger, østers, strandkrabber, makrel, sild og tobis – spiser vi endnu flere af. Bæredygtig dyrkning af muslinger og tang på liner blomstrer som en skånsom og nærende redningsplanke for havets økosystem. Havet er ikke længere en ressource, vi tærer på, men en medspiller, der forærer os sund mad.

### **Vi sætter reduktionsmål for vores forbrug**

Vores supermarkeder er gået fra skrot til slot. Hyldeerne bugner af frisk frugt og grønt. Slik, chips, sodavand og energidrikke kan vi ikke længere finde foran kassen. Det er varer, som nu bliver solgt i særlige afdelinger og selvstændige butikker sammen med alkohol, som vi kender det fra Sverige, Norge og Island.



Vi har stadig mange ting at gøre, og det kan være svært at lave mad helt fra bunden af hver dag. Heldigvis er convenience-mad eksploderet med sunde og bæredygtige retter, fordi både supermarkederne og alle dem, der leverer mad til os på farten, har taget ansvaret på sig.

Det forvandlede forbrug af fødevarer skyldtes den store omlægning af moms-systemet. Moms på grøntsager, frugt og svampe er væk. Samtidig er den hævet til 50 % på sukker, mættet fedt og alkohol. Det er sket, fordi detailkæder, forbruger- og samfundsorganisationer blev enige om en ny retning. Det er ikke længere kun anbefalinger, vi får fra staten – men handling. De officielle kostråd er blevet til virkelighed. Nu skal vi hver især stå på mål for at reducere klimaudledningerne fra vores forbrug. Det tør politikerne modigt at stå fast på. Nu er grønne produkter de billigste. Og det kan ses på vores tallerkener og mærkes på vores sundhed.

### **Samfundets madambitioner fra børnehave til arbejdsplads**

Forandringen er blevet hjulpet på vej af, at vi i Danmark – sammen med modige politikere og ambitiøse virksomheder – turde at se vores

madkultur i øjnene. Mad er blevet en motor for forandring mange steder i vores samfund og er ikke længere kun en privat sag.

Børn og unge over hele landet samles hver dag om skolemad, der lever op til kostrådene. De får igen jord under neglene i skolehaver, hvor de forstår betydningen af alt det arbejde, der ligger bag hver enkelt lille grøntsag. Grøntsagsmarkeder er skudt op på Islands Brygge, ved siden af H.C Andersens hus og langs åen i Aarhus, og det minder os alle sammen om det samme. Men sund og klimavenlig mad bliver også serveret for voksne i offentlige og private kantiner over hele landet med største selvfølgelighed. For vi anerkender madens betydning for vores sundhed, vores klimapåvirkning og som social lim.

Og sidst, men ikke mindst, bliver vi ikke længere lokket af discount og bigbuy, og vi fylder ikke længere vores skraldespande med spiselig mad. Side- og reststrømme er i stedet blevet genbrugt kreativt, så vi ikke længere har madspild, men nye ingredienser til spændende produkter.

Vi har indset, hvordan vi kan bruge mad som forandringsmotor for innovation, fællesskab og et bæredygtigt liv for både os og planeten.

# Frejs tredje vision



## Vi vil lede en proteinrevolution

Verden står midt i den anden store domesticering. Men denne gang er det ikke – som i civilisations vugge – køer, grise og høns, der tæmmes. Det er mikrobiologien: Alger, svampe og bakterier. En reel proteinrevolution tog fart i sidste halvdel af 2020'erne og har fuldstændig omskrevet vores madproduktion.

Mikroorganismer lever i ståltanke, hvor de fodres og forvandles til fantasifulde fødevarer. Nu er bøfferne lavet af svampeprotein, planteprotein fra bønner eller protein udvundet af alger og bakterier. Og landmænd er ikke kun længere kvæg- eller griseavlere – de er også svampe- eller insektavlere.

Vores tæmning af mikroliv har ikke kun ændret, hvad vi spiser, men også hvordan vi producerer. Nu mætter vi munde over hele verden med proteiner – på mindre landbrugsareal. Fantasifulde fødevarer og fremtidsmad vækster over hele verden – gjort muligt af, at vi ikke længere bremser innovation, men tør at satse på den. I Danmark spiller branchens innovationslyst og

samarbejde en central rolle i denne forvandling. Vi skaber fermenterede produkter, nye sammensatte proteiner og velkendte smage i ny form.

Nu kan man se billboards over hele verden med nye, danske produkter uden kød. Og det kan betale sig!

En stor forsknings- og udviklingsindsats gennem flere år har fået deres gennembrud. Men en stor adfærdsindsats er også lykkedes. For med smagen som allervigtigste brændstof har kokke og kemikere fået gjort op med opdelingen mellem plantebaserede og animalske fødevarer. Vi kan alligevel ikke længere smage forskel.

Vi er lykkedes! Verdens øjne er på Danmark, når man skal lade sig inspirere til et bæredygtigt fødevarer system, der respekterer planetens grænser.



Frej har en vision for et fødevarsystem, der respekterer planetens grænser.

Frej skal være der, hvor holdninger og viden brydes, og ikke være bange for at gå ind i komplekse og svære områder, hvor uenigheden hersker. Her er den vilde energi størst.

Frej skal bidrage til, at unge stemmer bliver hørt i et konservativt erhverv - forandring på tværs af generationer - så der også er et landbrug i morgen.

## Frejs ledestjerner

Frej skal sætte viden i spil med den vilde grønne energi, store forandringer kræver. Vi skal ramme balancen mellem vores vidensgrundlag og vores målgrupper.

Frej skal være med til at sætte dagsordenen, fremhæve problemer og præge debatten med vild grøn energi, der hvor aktørerne er. Vi vil være den moderator, der altid sikrer det grønne islæt, og vi påberåber os retten til at blive klogere.

Frej ønsker at bidrage til den politiske dagsorden, så et fødevarsystem med respekt for planeten bliver en fælles samfundssag.